

Lev Nikolajevič
Tolstoj

Myšlenky z jeho spisů

MYŠLENKY Z JEHO
SPISŮ

LEV NIKOLAJEVIČ
TOLSTOJ

EKNIZKY.SK

Myšlenky z jeho spisů by eknizky.sk is licensed under a
Creative Commons
Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0
International License, except where otherwise noted.

Obsah

Myšlenky z jeho spisů

I

MYŠLENKY Z JEHO SPISŮ

Život velikého hlasatele humanity a mravnosti Lva Nikol. Tolstého nebyl opravdu tak klidný a nehlukný, jak by se na pohled zdálo. Převratty a rozvratty, změny a mír střídají se tu v podivné směsici, z níž na konec vyrůstá veliký charakter vzácného tohoto člověka.

Narodil se 28. srpna 1828 v Jasně Poljaně ze starého šlechtického rodu a žil ve svém mládí rozmařilým, bujným životem důstojníka.

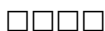
Už tehdy ozývalo se v něm spisovatelské a myslitelské nadání. Avšak veselý život vojenský se mu brzy zhnusil a Tolstoj vrátil se do Jasně Poljany. Po své svatbě r. 1862 věnoval se větším pracím. Knihy »Válka a mír«, »Anna Karenina«, jedno z největších děl ruské literatury, vznikly v této době. Mimo spisovatelství věnoval se docela blahu malého ruského člověka a posléze docela své životní filosofii (Neodpírejte zlému — humanita v nejširším smyslu.)

Tolstojova díla jsou přemnohá. Mimo dvě už vyjmenované knihy stůjtez zde: »Statkářovo jitro«, »Albert«, »Dva husaři«, »Kácení lesa«, »Cholstoměr«, »Tři smrti«, »Smrt Ivana Iljiče«, pozoruhodná novella

»Kreutzerova sonata« (svého času vzbudila obzvláštní pozornost v celém vzdělaném světě a u nás byla konfiskována — obírá se totiž životem pohlavním). Pak autobiografie Tolstého: »Dětství, chlapectví a jinošství«; dramata »Vláda tmy«, »Plody osvěty« a poslední jeho román »Vzkříšení«. Na konec oddal se Tolstoj pouze psaní filosofických knížek a traktátů, v nichž vykládal svoje učení (do češtiny přel. »Otroctví naší doby«, »Spása ve vás«, »List k duchovenstvu« atd.), jež však už častokrát zabíhají do extrémů, nesnášejíce se docela s reálním světem a jeho lidmi.

Poslední dobou Tolstoj často churavěl; smrt přišla až teprve po podivném jeho útěku do Astapova, kde zemřel dne 20. listopadu v stáří 82 let.

Podávám tu hrst myšlenek Tolstojových jako letmý pohled čtenáře z lidu na obrovský zjev Tolstojův.

O . . . nerušenost svazku, jenž spojuje člověka s přírodou, totiž se slunečním světlem, volným vzduchem, nivami, rostlinami a živočichy. Všude a vždycky pokládali lidé nedostatek těchto statků za neštěstí. To právě nejživěji pociťuje vězeň.

Pohledte nyní na existenci lidí, kteří žijí dle zákonů světa.

MYŠLENKY Z JEHO SPISŮ

Čím vyšší zaujmají postavení ve světě, tím větší jest u nich nedostatek této podmínky štěstí a tím méně přicházejí do styku se světlem slunečním, nivami, lesy, divokými i domácimi zvířaty.

Většina jich — téměř všechny ženy — sestárnou, aniž byli viděli více než jednou nebo dvakrát ve svém životě východ slunce, lesy a louky jinak, než okénkem železničního vozu nebo z kočáru; aniž aspoň jedenkrát zaseli jedinou bylinku, odchovali jedinou jalovičku, hříbě nebo kuře, ba oni nevědí ani, jak se zvířata rodí, jak rostou a žijí. Znají pouze tkaniny, kamení a dříví rukou lidskou spracované a ani to ještě nevidí ve světle slunečním, nýbrž strojeném; slyší jen hluk strojů, kočárů, děl, umělý zvuk hudebních nástrojů, vdechují odporný zápach alkoholu a dýmu tabákového; cítí jen tkaniny a dříví pod rukama a pod nohama; jedí, seslabivše si žaludek, kořeněné a smrduté pokrmy. Cesty jejich je neosvobozují! Dávají se voziti v zavřených bednách a všude, kam přijdou, ať na venkov, ať do ciziny, cítí opět jen totéž dřevo, tentýž kámen pod svýma nohama; tytéž záclony jim skrývají světlo sluneční; opět titíž sluhové, kočí nebo vrátní zamezují jejich styk s nivami, bylinami a zvířaty. Ať jdou kam jdou, všude jsou oloupeni o toto štěstí z přírody, všichni jako vězňové. Právě tak, jak se tito těší z trávy vypučelé na dvoře jejich vězení, z pavouka neb malé myšky, jež se kolem mihla, tak těší se tito lidé z

chorobných bylin sklenníků, papoušků, psíčeků, opic, vždy vypěstěných a živených lidmi najatými.

Jiná podmínka štěstí je práce: práce sympatická a volná; pak práce tělesná, jež přivodí chuť k jídlu a hluboký, obcerstvující spánek.

Ale podle úsudku světa, čím závidění hodnější je postavení nějakého člověka, tím vzdálenější je této druhé podmínce všeho štěstí.

Všichni šťastní lidé tohoto světa — úředníci a boháči — jsou zbaveni vší tělesné práce jako vězňové. Zápasí, ale marné, s nemocemi, důsledky tohoto nedostatku a s nudou, jež je hryže.

Pravím, že zápas jejich je marný, neboť práce jest jen tehdy zdravá, když, je nutná, a jim neschází nic!

Jinak zase vykonávají lidé světa se držící práci, kterou nenávidějí, jako bankéři, advokáti a jiní. Dím, že nenávidějí, protože jsem se nikdy mezi nimi nesetkal s člověkem, jenž by zakoušel při své práci podobnou slast, jako domovník metoucí sních před svými vraty.

Přiveďte Inda neznajícího náš jazyk a ukažte mu evropský i náš život několika pokolení a on zpozoruje tytéž dvě hlavní, určité kasty — pracujících a nepracujících, jaké jsou u něho. A jako u něho, tak jest i u nás, právo nepracovati dodává zvláštního posvěcení, které nazýváme vědou a uměním, vůbec vzděláním. A hle, právě toto vzdělání a všechna zvrácenost rozumu s ním spojená

přivedla nás k onomu podivuhodnému nerozumu, následkem kterého nevidíme to, co jest tak jasno a nepochybně.

Lidé sprostili se práce pro život a svalili se sebe tuto práci na lidi hynoucí v této práci, využívají této práce a tvrdí, že jejich zaměstnání, nepochopitelná všem, lidem a směřující k prospěchu lidskému, vykupují všecku tu škodu, kterou přinášejí lidem, sprostující se práce pro život a stravující práci jiných.

Myslitel a umělec nikdy nebude klidně seděti na olympských výšinách, jak jsme uvykli si představovati. Myslitel i umělec musí trpěti spolu s lidmi, aby našel spásu nebo útěchu. Kromě toho trpí ještě proto, že jest stále, věčně ve strachu a vzrušení: on mohl rozhodnouti a říci, co by dalo lidem blaho, co by je zbavilo strastí, co by jim dalo útěchu, ale on toho neřekl, nezobrazil tak, jak bylo třeba; on toho vůbec nerozhodl a neřekl a zítra možná bude pozdě — zemře. A proto utrpení a sebezapření bude vždy údělem myslitele a umělce.

Hladkých, tučných a samolibých myslitelů a umělců není. Duševní činnost a projevy její skutečně jiným potřebné jsou nejtěžším úkolem člověka — kříž, jak praví evangelium. A jediný, nepochybný znak skutečného úkolu jest sebezapření, obětování sebe, aby se mohla prcjeviti

síla vložená ve člověka ku prospěchu ostatních. Bez utrpení nerodí se ani duševní plod.

Učiti, kolik jest broučků na světě, prohlížeti skvrny

na slunci, psáti romány a opery možno bez strádání; ale učiti lidi, co jest jejich blaho, jež záleží stále jen v sebezapření a sloužení jiným a silně vyjadřovati toto učení, nelze bez sebeobětování.

Kristus nezemřel nadarmo na nadarmo nepřemáhá vše.

»Ale což bude, nebude-li vlád?« říkají obyčejně.

— Nic nebude; bude jen to, že bude odklizeno, co bylo dávno již nepotřebné a proto zbytečné a špatné; odklizen bude ten orgán, který stav se nepotřebným, stal se škodlivým.

»Ale nebude-li vlád, lidé budou znásilňovati a vraždit druh druhá,« říkají obyčejně.

— Proč? proč odklizení té organisace, jež vznikla následkem násilí a podle tradice byla předávána od pokolení k pokolení, aby prováděla násilí — proč odklizení takové organisace, která pozbyla užitku, způsobí, že lidé se budou znásilňovati a vraždit navzájem? Zdálo by se naopak, odklizení orgánu násilí způsobí, že lidé přestanou znásilňovati a vraždit navzájem.

Nyní jsou lidé speciálně vychováni, připravováni na to, aby vraždili a znásilňovali druhé lidi — lidé, jimžto se přiznává právo znásilňovati a kteří mají prospěch z organisace, za tím účelem

utvořené; a takové znásilňování a vraždění lidí pokládají za dobrý a mužný čin. Tehdy však lidé nebudou k tomu vychovávaní, nikdo nebude mít práva znásilňovati jiné, nebude organizace násilí a jak je to vlastní lidem naší doby, násilí a vražda bude vždy a pro všechny pokládáno za špatnou věc.

Budou-li se však i po odklizení vlád dít násilnosti, tedy patrně budou menší než ty, které se dějí nyní, kdy jsou speciálně pro páchání násilí ustanoveny organizace a stavy, při nichž se násilnosti a vraždy uznávají za čin dobrý a užitečný.

Oklizení vlád jen odklidí nepotřebnou organizaci násilí předcházející podle tradice a ospravedlnění její.

»Nebude ani zákonův, ani majetku, ani soudů, ani policie, ani lidového vzdělání« — říkají obyčejně, úmyslně směřující násilnosti vlády s rozličnými činnostmi společnosti.

Odklizení organizace vládní, která byla zřízena, aby konala násilí na lidech, nijak nemá v zápětí odklizení toho, co jest rozumného a dobrého, a proto nenásilnického v zákonech, soudu, vlastnictví, policejní ochraně, finančních zřízeních, lidovém vzdělání. Naopak, odklizení hrubé moci vládní, jejímž cílem jest zachovávat jen sebe, bude přispívati k rozumnější a spravedlivější společenské organizace, jež nepotřebuje násilí. I soud i veřejné věci i lidové vzdělání — vše to bude tou měrou, kterou je toho třeba národům a takovou formou,

kteřá nebude zavířati v sobě zlo, jež je sloučeno s nynější vládní organizací; bude odklizeno jen to, co bylo špatné a překáželo svobodnému projevu vůle národův.

Ale i připustíme-li, že při odstranění vlády vzniknou bouře a vnitřní srážky, tedy i tehdy stav národů byl by lepší, než jest nyní. Stav národů jest nyní takový, že zhoršení jeho je si těžko představití. Lid všecek jest na mizině a úpadek nezbytné musí vzrůstati. Všichni mužové stávají se vojenskými otroky a každou chvíli musí čekati rozkazu, aby šli vraždit a dát se vraždití. Čeho ještě očekávati? Toho, že vyssátí národové budou vy- mírati hladem? To již začíná v Rusku, Italii a Indii. Neb aby kromě mužů vzali na vojnu i ženy? V Transwaalu i to již začíná.

Takže i kdyby vskutku odklizení vlád znamenalo anarchii v záporném, nepořádném smyslu toho slova (čehož vůbec neznamená), tedy ani tehdy žádné nepořádky anarchie nemohly by býti horší než ten stav, do něhož vlády již přivedly své národy a k němuž je vedou.

Byli prý kdysi mučenníci za Kristovo učení. To jest jen případ výjimečný. V době osmnácti set let počítá se tři sta osmdesát tisíc dobrovolných neb nedobrovolných mučenníků pro víru Kristovu. Spočítejte nyní mučenníky pro tento svět. Uvidíte, že na jednoho mučenníka Kristova připadá tisíc mučenníků světa, mučenníků, jejichž útrapy byly

stokrát krutější. Jediné číslo zabitých ve válkách našeho století dosahuje třiceti millionů lidí.

Nuže, to jsou sami mučenníci světa, neboť kdyby lidstvo následovalo učení Kristova, nezabíjeli by se lidé navzájem. Až člověk přestane věřit idejím světa, jenž nařizuje chocholy, řetízky u hodinek a zbytečné salony, až se člověk přesvědčí, že třeba se vystříhati bláznovství, jež svět vymáhá, pak nepozná ani trápení, ani stálé starosti, práce bez úkoje a bez cíle. Nebude se vzdalovati ani již přírody, ani práce, jež jest mu harmonickou, ani své rodiny, ani zdraví; nebude hynouti již ponižující a bolestnou smrtí.

Kristus nežádá, abychom byli mučenníky. Naopak, on nás poučuje, abychom se nemučili pro klamné ideje.

Učení Kristovo má hluboký metafysický smysl; je to široký smysl, jenž celé lidstvo objímá; ale jest též jasný, prostý a praktický, přizpůsobený životu každého člověka. Můžeme jej takto shrnouti: Kristus učí lidi, aby nedělali hloupostí. Je to nejprostší a nejpřístupnější výraz jeho nauky.

Kristus dí; Neoddávej se hněvu a nepovznášej se nad nikoho; to je bláhové. Hněváš-li se, urážíš-li bratra svého pykati za to budeš.« A dále praví: »Neodplácej zlé zlým, neboť zlo, jež spácháš, vráceno ti bude stonásobně.« A připojuje: »Nejednej jako s cizinci s lidmi jiné země a jiného jazyka než jsi ty. Když za nepřátele je míti budeš, tytéž v nich city

vzbudíš a tím horší to bude pro tebe. Vystříhej se tedy vši té pošetlosti a dobře se ti povede.«

Zajisté, že v Kristově mravouce jest pramen Štěstí.

Patriotismus byl nutný k utvoření silných států sjednocených z různých národností a hájených proti barbarům. Jakmile však křesťanská osvěta stejně vnitřně přetvořila všechny tyto státy, davši jim tyto základy, stal se patriotismus už nejen nepotřebným, nýbrž stal se jedinou překážkou sjednocení mezi národy, k němuž tyto jsou hotovi při svém uvědomění křesťanském.

Patriotismus za naší doby je surová tradice již přežitého období, která se drží jen setrvačností a tím, že vlády a vládnoucí třídy tušíce, že je s tímto patriotismem spojena nejen moc jejich, nýbrž i trvání, pečlivě chytrostí i násilím je vzbuzují a udržují v národech. Patriotismus je za naší doby podoben dřevům, potřebným kdysi k vystavění stěn budovy, jež přes to, že ona jediná nyní překáží užívání budovy, přece nejsou odstraňována, poněvadž jejich trvání jest výhodno některým.

Vzpamatujte se a pochopte, že nepřátely vašimi nejsou Burové, nejsou Angličané, nejsou Francouzi, nejsou Němci, nejsou Češi, nejsou Finové, nejsou Rusové, nýbrž nepřátely vašimi, jedinými nepřátely

MYŠLENKY Z JEHO SPISŮ

— vy sami, kteří udržujete svým vlastenectvím vlády, porobující vás a způsobující vaše neštěstí.

Vzaly na sebe úkol, že budou vás chrániti před nebezpečím a udělaly z této domnělé ochrany to, že všichni jste se stali vojáky, otroky, všichni jste na mizině, všichni víc a více upadáte a každý okamžik můžete a musíte očekávati, že napjatá struna praskne, začne strašné pobíjení vás i vašich dětí.

A ať jest pobíjení sebe větší a ať skončí jakkoli, stav zůstane tentýž. Stejně a s úsilím ještě větším vlády budou zbrojiti a vyssávají a kaziti vás i vaše děti a zastaviti, předejiti to nikdo nepomůže vám, nepomůžete-li si sami.

Pomoc však jest toliko jediná — odkliditi toto strašné sepjetí kužele násilí, při němž ten nebo ti, kteří se dostanou na vrchol tohoto kužele, vládnou nad celým národem a tím jistěji vládnou, čím jsou surovější a nelidštější, jak to víme podle Napoleonů, Mikulášů I., Bismarcků, Chamberlainů, Rhodesův a našich diktátorů, kteří vládnou národům jménem cara.

Ať jste kdokoliv — Francouz, Rus, Polák, Angličan, Němec, Čech — pochopte, že všechny vaše přítomné lidské zájmy, ať jsou jakékoli — zemědělské, průmyslové, obchodní, umělecké neb učené — všechny zájmy ty stejně jako z rozkoše a radosti, v ničem neodporují zájmům jiných národův a státův a že jste spojeni vzájemnou součinností,

výměnou úsluh, radostí ze širokého bratrství, obcování, že je výměna nejen výrobků, nýbrž i myšlenek a citů s lidmi jiných národů.

Patriotismus v nejprostějším, nejjasnějším a nejnepochybnějším významu svém není vládcům ničím jiným než nástrojem k dosažení panovačných a zištných záměrů, ovládaným pak jest odřeknutím se lidské důstojnosti, rozumu, svědomí a otrockým podrobením se těm, kteří mají moc. Tak se hlásá patriotismus všude, kde se hlásá.

Hlasatelé míru uvažují takovýmito vývody: dva živočichové nemohou rozdělit kořist, aby se neservali, tak jednají děti, barbaři a barbarští národové. Ale lidé rozumní rozsuzují své různice uvažováním, přesvědčováním, odevzdáním záležitostí rozumným osobám neúčastněným k rozhodnutí. Tak mají jednati i národové dnešní doby.

Tyto úvahy zdají se býti úplně správnými. Národové dnešní dospěli období rozumnosti, nemají nepřátelství, i mohli by své různice rozsuzovati cestou smírnou.

Jest strašné to říci, ale není a nebylo souborného násilí lidí nad lidmi, které by se nebylo páchalo jménem patriotismu. Jménem patriotismu válčili Rusové s Francouzi, Francouzi s Rusy a jménem patriotismu nyní se chystají Rusové s Francouzi

bojovati proti Němcům a jménem patriotismu chystají se nyní Němci — bojovati ve dvou frontách Ale nejen vojny — jménem patriotismu rdouší Rusové Poláky a Němci Slované; Jménem patriotismu vraždili Versailleské a Versailleské kommu- nardy.

Rodina je třetí nevyhnutelná podmínka štěstí. Tvrdím ještě jednou, čím vyšší kdo zaujímá postavení ve světě, tím méně zná toto štěstí.

Většina lidí vznešeného světa jsou cizoložníci, kteří dobře si vědomí jsouce té příčiny, odstrkují radost vlastního krbu. I v legitimních poměrech jsou jim děti břemenem. Zbavují se radosti s nimi žítí.

Jen kdyby lidé pochopili, že nejsou synové nějakých vlastí a vlád, nýbrž synové Boží a že proto nemohou býti ani otroky ani nepřáteli jiných lidí a samy sebou že zničí ty nerozumné, k ničemu již nepotřebné zhoubné instituce, které zůstaly z minulosti a nazývány jsou vládami a všechna ta utrpení, násilnosti, ponížení a zločiny, které nesou s sebou.

... k dobrému životu nutně jest potřebným jistý pořad dobrých skutků; že člověk, má-li vážnou snahu po dobrém životě, nutně bude se bráti jistým pořádkem a že v tom pořádku první cností, v níž člověk bude pracovati, bude zdrženlivost, sebeovládání.

Pravý výtvar umělecký jest jen ten, který vyja-

druje nové city, nezakoušené lidmi. Jako výtvor myslí jest jen tehdy výtvořem myslí, když podává nové úvahy a myšlenky a neopakuje toho, co jest známo, právě tak i výtvor umění jest jen tehdy výtvořem umění, když přináší nový cit (ať by byl jakýkoli nepatrný) v koloběh lidského života. Jen proto také na děti a jinochy tak silně působí výtvořy umění, prvně v nich probouzejíce posud nezakoušené city.

Věda a umění jsou právě tak úzce spojeny mezi sebou jako plíce a srdce, takže, je-li jeden orgán porušen, nemůže ani druhý pravidelně pracovati. Pravá věda studuje a uvádí ve vědomí lidské ony pravdy a vědomosti, které jsou od lidí určitého času a společnosti považovány za nejvážnější. Umění pak převádí tyto pravdy z oblasti vědění v oblast citů. A proto je-li cesta, po níž kráčí věda, chybná, bude stejně chybná i cesta umění.

Práce není cnost, nýbrž v naší lživě organisované společnosti je většinou mravně umrtvující prostředek jako kouření nebo víno, aby lidé před sebou skrývali nespravedlnost a mrzkost svého života. »Kdy mám s vámi uvažovat o filosofii, mravnosti a náboženství? Musím vydávati denník s půl milionem předplatitelů, musím stavět Eiffelovu věž, zřizovat výstavu v Chicagu, prorazit Panamský průplav, dopsat 28. svazek svých děl, dokončit svůj obraz, operu.« Kdyby lidé naší doby neměli výmluvy na práci, která je všechny zaměstnává, nemohli by žít

tak, jak nyní žijí. Jen tím, že zbytečnou a po většině škodlivou prací skrývají před sebou ty rozpory, v nichž žijí, jen tím lidé mohou žít tak, jak žijí.

Proti E. Zolovi.

Učení Kristovo zřizuje království Boží na zemi. Není pravda, že splnění tohoto učení bylo by těžkým; ono nejenom není těžkým, nýbrž nevyhnutelno pro člověka, který je poznal. Učení toto poskytuje jediné možné spasení od nevyhnutelně nastávající záhuby osobního života. Konečně splnění tohoto učení nejenom nevybízí k strádání a odříkání v tomto životě, nýbrž zbavuje od 9/10 strádání, jež snášíme ve jménu učení světa.

Avšak čím dále jsem šel ve studování Evangelii, čím jasněji jevil se mi smysl učení Kristova, tím nezbytněji postavilo se mi na vybranou: učení Kristovo rozumné, jasné, souhlasné s mým svědomím a podávající mi spasení, nebo učení přímo opačné, nesouhlasné s mým rozumem a svědomím a nedávající mně ničeho, kromě vědomí záhuby zároveň s ostatními. I nemohl jsem nezavrhovati církevní ustanovení jedno za druhým. Činil jsem to nerad, s zápasem a touhou zmírniti co možná své různé mínění s církví, neodtrhovati se od ní, nezabavovati se nejradostnější podpory ve víře — obcování s mnohými. Ale když jsem končil svoji práci, spatřil jsem, že ačkoli jsem se snažil zachovati alespoň něco z učení církevního, ničeho z něho

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ

neostalo. Nedosti na tom, že ničeho z něho neostalo, nabyl jsem přesvědčení o tom, že nemohlo ničeho ostati.

□□□□